

Izvorni znanstveni članak

UDK: UDK: 82-94 Goebbels, J.
321.64(430)"1930/1938"
323.1(436)"1930/1938"

Primljeno u uredništvo: 15. siječnja 2008.
Prihvaćeno za tisak: 07. veljače 2008.

Austrijsko pitanje u dnevnicima Josepha Goebbelsa

LIVIA KARDUM*

Sažetak

Svoj je dnevnik Joseph Goebbels smatrao neprocjenjivo vrijednim povijesnim dokumentom i kronikom Trećeg Reicha. To je samo manjim dijelom točno, jer je s povećanjem njegove političke moći i s povećanjem važnosti političkih događaja progresivno rasla njegova autocenzura, što znači da o najvažnijim problemima nije napisao ni retka ili su mu komentari tako kratki i fragmentarni da je teško odrediti na što se odnose. Ipak se na temelju primjedbi o pojedinim problemima kao u slučaju Austrije mogu rekonstruirati i dopuniti neki stavovi i smjernice nacionalsocijalističke politike o tom pitanju. Njegovi maliciozni i dijabolični pa i prostački sudovi o ljudima i događajima ocrtavaju i karakter njemačke politike toga vremena i nacističkog političkog sistema u cjelini.

Ključne riječi: Dnevnik Josepha Goebbelsa, Hitler, Schuschnigg, Papen, Ribbentrop, Stahremberg, Anschluss

Jospeh Goebbels, ministar propagande u Trećem Reichu bio je jedan od najmoćnijih ljudi Njemačke toga vremena. Američki ga je ambasador u Berlinu, William E. Dodd, u svojoj analizi "vladajuće trojke" pozicionirao iznad Hermanna Göringa, smatrajući da je upravo Goebbels Hitlerov prvi zamjenik, a ne eksponiraniji Göring. Hitler je po Doddovom mišljenju za njemačke pojmove bez svake sumnje bio izvrstan govornik, ali Goebbelsovo govorničko umijeće je daleko nadilazilo njemačke okvire. Goebbels je osim toga uspio ujediniti novinstvo, radio, publicistiku i umjetnost u jedinstvenu propagandnu

*
Prof. dr. sc. Livija Kardum, izvanredna profesorica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Lepušićeva 6; e-mail: lovro.kardum@zg.t-com.hr

mašinu.¹ Sličnog je mišljenja bio i slavni američki novinar H. R. Knickerbocker, koji je iz Berlina izvještavao za *Evening Post*. On je smatrao da je Goebbels najveći majstor manipulacije javnog mijenja kojeg je Europa ikad dotad imala. Tvrdio je da je nacistički izborni uspjeh isključivo Goebbelsova zasluga, jer je on najbolji partijski novinar i najbolji govornik. Njegove izborne taktike bile su prava remekdjela. Uoči svakih izbora on je sa nevjerojatnom točnošću i preciznošću prepoznao pravi pristup za pridobivanje masa.²

Goebbels je do samog kraja ostao među Hitlerovim najužim suradnicima. Za to je bila potrebna velika umješnost, lukavost, vještina i instinkt preživljavanja, pogotovo što je prilika za pad u nemilost bilo mnogo, a Goebbelsa zbog njegove malicioznosti čak i u nacističkim krugovima baš nitko nije podnosio. Goebbels je zahvaljujući svojoj intelektualnoj nadmoći, usprkos toga, vrlo dobro manevrirao među nacističkim suborcima i rivalima u borbi za Hitlerovu naklonost. Odnosi između Hitlera i Goebbelsa nisu uvijek bili istog intenziteta. U predratnom razdoblju do 1939. Goebbelsov utjecaj bio je daleko veći nego kasnije u vrijeme rata. U tom predratnom razdoblju Goebbels je u pravilu sudjelovao i u kreiranju vanjskopolitičkih poteza, iako je za vanjsku politiku nacističke partije, mimo ministarstva vanjskih poslova, bio zadužen Göring. S dolaskom Ribbentropa na čelo ministarstva vanjskih poslova, Goebbels dobiva omraženog rivala, pogotovo što je Hitler bez obzira na postojeće Ministarstvo propagande dozvolio i osnivanje posebnog propagandnog ureda Ministarstva vanjskih poslova. To se nije dogodilo zbog Hitlerovog nezadovoljstva Goebbelsovim radom, već zbog svjesne namjere da se poticanjem uzajamnog rivalstva spriječi eventualna uzajamna zavjera najbližih suradnika. Hitler je u toj igri bio nenadmašan.³

Goebbels je od jeseni 1923. započeo s pisanjem dnevnika koji je neprekidno vodio sve do 1945. U početku nije pisao svaki dan, ali kada je započeo sa svojim političkim aktivnostima, on je svakodnevno unosio bilješke smatrajući svoju političku aktivnost izuzetno važnom. Do srpnja 1941. dnevnik je pisao rukom, a u ratnim godinama diktirao je u mašinu. Tada unosi postaju dugačku prosječno po 40 stranica dnevno, pa se ukupno sakupio veliki materijal od dvadeset i dva toma. Pritom kratko ratno razdoblje po opsegu višestruko nadmašuje petnaest predratnih godina. Goebbels je svoje dnevnike smatrao neprocjenjivo vrijednim povijesnim dokumentom i potrudio se da se do 1944. čuvaju u trezoru *Reichsbanke*. Međutim, kako se približavao kraj rata htio se dodatno osigurati, pa je organizirao kopiranje i preslikavanje dnevnika na staklene ploče koje su pohranjene u posebne sanduke. Kad se Goebbels 22. travnja 1945. sa obitelji povukao u bunker Kancelarije Reicha, sa sobom je u

1 Irving, David, *Goebbels. Mastermind of the Third Reich*, Parforce Ltd, London, 1996., str. 311.

2 Ibid, str. 269.

3 Opširnije: Werner Maser, *Adolf Hitler, Legende-Mytos-Wirklichkeit*, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1978.

posebnim aluminijskim sanducima ponio originalne rukom pisane dnevnik i prvi primjerak dnevnika pisanih mašinom. U metežu koji je nastao kad su istočni i zapadni saveznici zaposjeli Berlin, sva Goebelsova nastojanja da se njegovi dnevnik u cijelosti sačuvaju nisu mogla spriječiti opće rasulo. Manjim dijelom dnevnik i preostale neuništene kopije dospjele su ruke zapadnih saveznika, a većim djelom u ruske, a mnogo je i nepovratno propalo. Rusi su iz dnevnika izuzeli osjetljive dijelove, a ostalo presnimili na mikrofilmove. Nakon toga je započelo razdoblje sakupljanja tog opsežnog materijala, njegovog fragmentarnog objavljivanja i nadopunjavanja koje traje do danas.

Goebbels je do kraja pisanje dnevnika smatrao svojim utočištem i ispovjedaonicom, iako je paralelno s njegovim političkim angažmanom sve više nestajalo i njegove iskrenosti i samokritike, a pisanje dnevnika postalo je potreba da rezimira prethodni dan i da lakše započne novi.

Nakon dolaska nacista na vlast, Goebbels koristi priliku i uz pomoć Hitlera sklapa s nacističkim magnatom i izdavačem Maxom Amanom ugovor o objavljivanju dnevnika do 1934. pod naslovom "Od Carskog dvora do kancelarije Reicha", kao i otkupljivanje prava na kasnije objavljivanje svih ostalih dnevnika. Radilo se o velikim svotama novca koje su Goebbelsu omogućile raskošan život. No, bez obzira na vrlo važan materijalni interes, kao i osobnu taštinu, Goebbelsu su dnevnik bili tako važni jer je vjerovao da će mu i nakon smrti osigurati besmrtnost kao kroničaru Trećeg Reicha. Tu je samo djelomično bio u pravu, iako njegovi dnevnik po voluminoznosti daleko premašuju pisanu ostavštinu svih ostalih čelnika nacističke Njemačke. Razlog leži u tome što se proporcionalno porastu njegovog političkog utjecaja kod Goebbelsa razvila mješavina progresivne autocenzure i pretencioznosti. Goebbels tako revno iz dana u dan bilježi, čak i iz osobne perspektive, potpuno beznačajne podatke koji su isprekidani nesrazmjerno kratkim i fragmentarnim komentarima o važnim političkim pitanjima, tako da je često vrlo teško rekonstruirati na što se Goebbelsove primjedbe odnose. To je gusto i zamršeno štivo u kojem o najvažnijim događajima Goebbels piše ili krajnje suzdržano ili ne piše ništa. Tako o Hitlerovom obračunu s Ernstom Röhmom ima tek naznaka, iako je Goebbels u tome itekako sudjelovao. Isti slučaj je i s *Anschlussom* Austrije koji Goebbels također ne komentira, ali se ipak na temelju primjedbi koje je bilježio o problemu Austrije u razdoblju od 1930. do 1938. godine daju rekonstruirati i dopuniti neki stavovi i smjernice nacional-socijalističke politike o tom pitanju.

I.

Goebbels o austrijskom pitanju počinje pisati 10. studenog 1930. godine, zabilježskom u kojoj izražava nezadovoljstvo izbornim rezultatima austrijske nacističke partije na općim izborima u Austriji. "Danas navečer putujem za München. Štošta neugodnog treba raščistiti. Za povraćanje! U Austriji jučer

veliki bankrot. Na izborima samo 50 000 glasova i – ni jedan mandat. *Diese Schlawiener!* ⁴Nikakvo vodstvo.⁵

Loši izborni rezultat potakao je Hitlera da u Austriju pošalje nacističkog člana njemačkog *Reichstaga*, Theodora Habichta, i imenuje ga inspektorom Austrijske nacističke partije, a Alfredu Eduardu Fraunfeldu, koji je reorganizirao austrijsku nacističku partiju, omogućio je da se skloni u Reich i da nesmetano preko radija iz Münchena žestoko potiče austrijske naciste na ubojstvo austrijskog kancelara Engelberta Dollfuša. Dollfuß je bio trn u oku nacističkim planovima da se svi Nijemci ujedine u maticu zemlju – Treći Reich. Njegova klerofašistička autoritarna vlast u Austriji oslanjala se na uske privredne i političke veze s Mussolinijevom Italijom kao garantom austrijske nezavisnosti.⁶ Njemačka strana zbog toga nije propuštala priliku za protuaustrijske mjere. Goebbels 27. svibnja 1933. bilježi da je prethodnog dana za vrijeme ručka koji je Hitler priredio za ministre, vođena debata o Austriji i da je dogovoreno da viza za putovnicu bude 1000 maraka. Goebbels je prokomentirao da će ta mjera srušiti Dollfuša, a da će gospodi u Beču prisjesti njihova mušičavost.⁷

U međuvremenu su austrijski nacisti uz svesrdnu financijsku i materijalnu pomoć *Reicha* diljem Austrije vršili razne diverzantske akcije, dizali željezničke pruge, vladine zgrade i električne centrale u zrak, a i ubijali Dollfußove pristalice. Nakon što su u bombaškoj akciji 19. lipnja 1933. napali gimnastičarsko katoličko društvo i pritom teško ranili više gimnastičara, a jednog i smrtno, austrijska vlada odlučila je zabraniti nacističku partiju u cijeloj Austriji. Goebbels je to 20. lipnja posprdno komentirao kao tužan čin Dollfußovih junaka.⁸

U rujnu je Goebbels prisustvovao zasjedanju Lige naroda uoči njemačkog istupanja iz te međunarodne organizacije, mjesec dana kasnije. Bio je razočaran držanjem Italije, čiju je politiku okarakterizirao kao *sacro egoismo*. "Italija hoće jaku Njemačku, ali ne prejaku. Po pitanju Austrije u potpunosti protiv nas. Volio bih se s Dollfusom dogovoriti. Izgleda još mekan... Htio bih riješiti austrijsko pitanje. Želim spojiti Neuratha⁹ i Dollfuša, da sondira. Ta-

4

Pogrdni izraz za Austrijance slavenskog porijekla.

5

Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Samtliche Fragmente, herausgegeben von Elke Frölich im Auftrag des Instituts für Zeitgeschichte und in Verbindung mit dem Bundesarchiv, Teil I, Aufzeichnungen 1924 – 1941, Band 1, 17.6.1924-31.12.1930., K. G. Saur, München, New York, London, Paris 1987., str. 631.

6

Rezultat takve politike bilo je potpisivanje Rimskih protokola između Italije, Austrije i Mađarske. Tome je 17. veljače 1934. prethodila zajednička deklaracija Francuske, Velike Britanije i Italije kojom se potvrđuje da Austrija treba ostati nezavisna i cjelovita država u skladu s postojećim sporazumima., Alan Bullock, *A Study in Tyranny*, Cox&Wyman Reaingm 1986., str. 327.

7

Die Tagebücher.... Band 2, 1.1.1931-31.12.1936., str. 425.

8

Ibid., str. 436.

9

Konstantin von Neurath, njemački ministar vanjskih poslova.

da bi konačno i ja mogao s njim razgovarati, pod uvjetom da je mekan", zapisao je Goebbels u dnevnik 27. rujna 1933.¹⁰ Slijedećeg dana prisustvovao je govoru britanskog ministra vanjskih poslova sir Johna Simona. Ocijenio ga je beznačajnim govorom poslušnog advokata. U cijeloj toj atmosferi u Ligi naroda, Goebbels je zaključio da je nemoguće otvoreno govoriti. Govor je održao i Dollfuß. Njega Goebbels posprdno naziva malim Moritzom¹¹ koji je bačen u svjetsku politiku, a austrijsko pitanje želi riješiti uz pomoć Pape. Ipak je njegov nastup ocijenio razumnijim nego što je očekivao. Dollfuß je dobio veliki aplauz. "To je u stvari fućkanje protiv nas", zaključio je Goebbels.¹²

Slijedeće godine 25. srpnja austrijski nacisti, potaknuti krvavim obračunom Hitlera s vođama SA odreda i Röhmom, pokušali su državnim udarom u Beču potaknuti realizaciju *Anschlussa*. Pritom je ubijen Dollfuß, ali puč nije uspio, a pučisti su pohapšeni. Mussolini je odmah izvršio koncentraciju talijanske vojske na Brenneru, što je bilo više nego jasno upozorenje da Italija daje podršku oficijelnoj austrijskoj vlasti. Njemačka u tom trenutku nije bila vojno spremna da bilo kakvu intervenciju u Austriji, pa se Hitler, da bi odagnao svaku sumnju da je inicirao austrijska događanja, odlučio za radikalni zaokret u politici prema Austriji. Razriješio je Habichta i opozvao kompromitiranog njemačkog ambasadora Kurta Rietha, a na njegovo mjesto imenovao svog vicekancelara Franca von Papena koji je bio osobni prijatelj ubijenog Dollfußa.¹³ O tim burnim događanjima Goebbels ne piše ni retka, ali koliko je za Njemačku bilo bolno poniženje da je morala ustuknuti pred koncentracijom talijanske vojske na Brenneru, vidljivo je iz Goebbelsovog komentara godinu dana kasnije, 23. rujna 1935. godine, kada je Velika Britanija zatražila od Lige naroda sankcije protiv Italije zbog njene agresije na Abesiniju. "Mussolini je odbacio prijedlog Savjeta petorice. Engleska mobilizira svoju flotu i izgleda odlučnom. Mussolini je ustuknuo. Da li je to samo blef, ako je, kod koga je? Na obima stranama? Mislim da je malo vjerojatno na strani Engleske. Čovjeku je naprosto žao fašizma. Ipak nam je on bliži od cijelog liberalnog svijeta. Ali tu Mussolini žanje nagradu za to što nas je prošle godine tako ponizio. Kakva bi mu sada bila pozicija da nas ima na svojoj strani. Austriju ipak ne može imati za stalno. Nagradno pitanje: da li će biti rata ili neće? Ako hoće, tko protiv koga?"¹⁴

10

Ibid., str. 466.

11

Komični zlobni dječacić iz ilustriranih priča Wilhelma Buscha *Max und Moritz*.

12

Die Tagebücher..., Band 2, str. 467.

13

Tim potezom Hitler se riješio vicekancelara kojeg mu je kao čuvara demokracije nametnuo predsjednik Hindenburg ne bi li ga na taj način uvijek držao pod kontrolom. Za Papena koji je bio bivši njemački kancelar, pa vicekancelar i čovjek od posebnog Hindenburgova povjerenja, to je imenovanje bila evidentna degradacija. S obzirom da je bio izrazito tašt i da mu je silno imponirala moć, rado je povjerovao Hitlerovim uvjerenjima o naročito važnoj misiji u Beču i predano se latio posla da Austrija postane-lak plijen Trećeg Reicha.

14

Die Tagebücher... Band 2., str. 517.

Hitler je iskoristio talijanske teškoće i pomogao joj da uvozom iz Njemačke bezbolno prebrodi ekonomske sankcije koje joj je nametnula Liga naroda. S obzirom da je Njemačka istupila iz Lige naroda već 19. listopada 1933. nije imala nikakve obveze da se pridržava sankcija prema Italiji. Prihvaćanjem njemačke pomoći Italija je postala njen politički dužnik, a cijena koju je morala platiti bilo je prepuštanje Austrije Njemačkom Reichu.

Goebbels je odmah registrirao promjenu talijanske politike, ali i promjene u samoj Austriji. Papen je u Beču vrlo aktivno radio na "pomirenju" i vršio pritisak na austrijsku vladu da eliminiira sve prepreke koje stoje na putu korektnim austrijsko-njemačkim političkim odnosima. Na taj bi način kroz određeno vrijeme nestale sve razlike između dviju germanskih država pa bi došlo do evolutivnog stapanja Austrije u Treći Reich. Hitler je prihvatio takvu ideju, a Papen je prionuo na njenu realizaciju, s obzirom da vojna intervencija još godinama nije dolazila u obzir.

U Austriji je prvo trebalo ukloniti vicekancelara princa Ernsta Rüdigera Starhemberga, koji je bio i vođa najjače paravojne i izrazito nacionalno austrijski obojene organizacije *Heimatschutzverbanda* (Domovinsko obrambeno udruženje), pogotovo što je *Heimatschutz* pri slamanju nacističkog puča iz 1934. odigrao odlučujuću ulogu i bio izrazito protunacistički obojen. Nakon Dollfusovog ubojstva Stahrenberg je preuzeo vodstvo i *Domovinskog fronta*, krovne nadstranačke organizacije Austrije čime je *de facto* postao najmoćniji čovjek Austrije.

O toj situaciji i o svom nastojanju da utječe na smjenu Starhemberga Papen je 26. listopada održao Hitleru vrlo interesantno predavanje kojem je prisustvovao i Goebbels. Starhemberga je Goebbels smatrao balavcem, ali nije bio siguran hoće li Papenu uspjeti nagodba.¹⁵ Papen je krajem studenog Hitleru opet izlagao razvoj svojih političkih poteza u Beču.¹⁶ Mjesec dana kasnije, 29. veljače 1936. godine, Goebbels bilježi da je kod Hitlera s Papenom dogovrano o austrijskom pitanju. "On (Papen, op. L. K.) još uvijek sanjari o svojem "aranžmanu". Ali, naivan je. Bečka vlada, to su izdajice nijemstva. Führer se teško bori sam sa sobom", komentirao je Goebbels.¹⁷

No već 15. svibnja Goebbels piše: "U Beču kaos. Izgleda da je Starhemberg maknut. Šteta, taj mladić nam je bio vrlo upotrebljiv: glup, bezobrazan, arogantan, provokativan, takvu austrijsku vladu volim. Nju lako rušimo. Schuschnigg¹⁸ je lukaviji, zato opasniji. On je crni jezuit. Dakle oprez."¹⁹

15
Ibid., str. 532.

16
Ibid., str. 556.

17
Ibid., str. 576.

18
Kurt von Schuschnigg, austrijski kancelar, Dollfußov nasljednik.

19
Ibid., str. 612.

U međuvremenu je došlo do promjene i u Italiji, ali Goebbels je Talijane smatrao nepouzdanima, pa se (njemačka politika, op. L. K.) na njih ne može osloniti. "Mi to i ne činimo. Mussolini nas obasipa ljubaznostima, ali on zna i zašto", bilježi Goebbels.²⁰ Talijani su svakako htjeli biti zaslužni za promjene u Austriji, pa je talijanski ambasador u Berlinu Conte Massimo Magistrati uvjeravao Goebbelsa da je Mussolini savjetovao Schuschniggu pomirenje s Njemačkom. "Da li je to istina? Talijanima ne treba nikada vjerovati," zaključio je Goebbels.²¹

O pozitivnoj promjeni talijanske politike izvijestio je i njemački ambasador u Rimu Ulrich von Hassell. Osobno nije imao dobro mišljenje o Cianu,²² iako je izgledalo da je on sklon Njemačkoj. Austrijsku hipoteku treba odbaciti, a o restauraciji (Habsburgovaca, po. L. K.) u Austriji za sada nema govora, izvještavao je Hassel, koji je Mussolinija opisao kao čovjeka jakih živaca.²³

Iz Austrije je dr. Karl Megerle²⁴ izvještavao da je narod uz *Reich* i da je austrijska vlada u potpunosti izolirana. Međutim, postoji opasnost od restauracije Habsburgovaca. To se svakako mora spriječiti, upozoravao je Goebbels.²⁵

Njemačka je svoju dobru volju i želju za normalizacijom odnosa s Austrijom manifestirala raspuštanjem Austrijske legije, u kojoj su sigurno utočište nalazili svi nacistički atentatori i diverzanti, a organizirao ju je svojedobno i utaborio uzduž austrijske granice u Bavarskoj Frauenfeld. Goebbels pozdravlja taj potez. "Austrijanci suviše ljenčare i spletkare. To je jedan svinjac!", odobravao je Goebbels.²⁶

II.

Hitler je naposljetku počeo vjerovati da će Papenu ipak uspjeti postići pomirenje s Austrijom. Goebbels je još uvijek dvojio.²⁷ Međutim, već 11. srpnja Papen i Schuschnigg potpisali su austrijsko-njemački sporazum, kojim se reguliraju međusobni odnosi. Njemačka je obećala da će poštovati austrijski su-

20

Ibid., 24. svibanj 1936., str. 615.

21

Ibid., 8. lipanj 1936., str. 621.

22

Galeazzo Ciano, talijanski ministar vanjskih poslova.

23

Ibid., 12. lipanj 1936., str. 624.

24

Vanjskopolitički komentator *Berliner Börsenzeitung-a*.

25

Die Tagebücher..., Band 2., str. 627.

26

Ibid., str. 629.

27

Ibid., 4. srpanj 1936., str. 638.

verenitet, da se neće miješati u austrijske unutrašnje prilike, čak i u pogledu austrijskog nacističkog pokreta. Austrija je obećala će svoju politiku voditi u skladu s germanskom tradicijom.²⁸ Sporazum nije djelovao senzacionalistički, ali za austrijsku stranu je sudbonosno bilo to da je pristala na sveobuhvatnu amnestiju političkih zatvorenika (nacisti), osim onih koji su bili optuženi za najteže zločine. Obećano je da će im se omogućiti uključenje u aktivni politički život, a u stvari im je bilo omogućeno da se infiltriraju u sve strukture političke vlasti Austrije. Austrija je time sama sebi potpisala smrtnu presudu, iako to u tom trenutku nije tako izgledalo.

Na dan potpisivanja sporazuma Goebbels je u dnevnik upisao: "Naziva Neurath. Bio je kod Führera. Sada je mir s Austrijom odličan. I Führer se nakon dugog opiranja složio. Nismo postigli sve, ali dosta. Ostalo će se poslije srediti. *Communique* danas stiže u Berlin. Schuschnigg će ga navečer pročitati na austrijskom radiju, a ja na njemačkom. Time se povlači crta pod poglavlje Habicht. Nije bilo uvijek ugodno."²⁹ Slijedeći dan euforija se nastavlja i Goebbels bilježi: "*Communique* s Bečom ovdje. Sadrži ipak više no što smo očekivali. U svakom slučaju, sada smo opet aktivni u Austriji. Papen je dobro radio. On je to kao klerikalac najbolje mogao. (...) Telefoniram s Papeonom, koji je sav blažen i važan. Slaže se s mojim komentarem. Konferencija za tisak sazvana navečer za pola devet. U 9 čitamo Schuschnigg i ja *Communique* na radiju. To će biti senzacija (...) Radio sam na komentaru. Što više na tome radim to mi se ta stvar čini od odlučujućeg značaja. Svijet će biti užasnut što Njemačka svoje probleme sama rješava. (...) Telefonirao s Führerom. Vrlo je drag. Daje komentar o austrijskoj stvari. Sve je jasno (...) Pred novinarima pročitao *Communique*. Velika senzacija. Dodao komentar. Sa Funkom³⁰ dogovorio opću situaciju. *Communique* preko svih odašiljača. Tada sam preslušao Schuschniggov komentar. On mi malo previše "trkelja" o Dollfušu. Ali ipak, on to sve mora učiniti prihvatljivim svojim ljudima. Rekonstrukcija austrijske vlade. (...) Mislim da je to za Austriju bilo tako nešto kao što je 30. siječanj 1933. bio za nas. Ako smo mudri i iskoristimo svoju priliku. Ali to će se dogoditi. Koliko se mnogo ljudi veseli."³¹

Goebbels bilježi odjeke austrijsko-njemačkog sporazuma u svijetu. "U Parizu i Londonu senzacionalno zaprepaštenje, a njemačka štampa dobro komentira", zadovoljan je Goebbels.³² Slijedećeg dana nadopunjuje: "Izvršni odjek u inozemstvu o austrijskom miru. Prije svega, Pariz vidi da je njegovu

28

Opširnije: Kardum, Livia, Geneza njemačko-austrijskih odnosa 1933-1938, *Međunarodne studije*, vol. 7, br. 2/2007.

29

Die Tagebücher..., str. 641.

30

Dr. Walther Funk, šef vladinog ureda za tisak.

31

Ibid.

32

Ibid., 13. srpanj 1936., str. 642.

klopku voda odnijela. London je kao bez riječi. To im se može priuštiti. Ali i mi moramo paziti da nas lukavci u Beču ne preveslaju."³³ Dan kasnije Goebbels bilježi da u svijetu još uvijek vlada konsternacija i da je sporazum s Austrijom pun pogodak, jer izgleda da je i Locarno konferencija u Bruxellesu otpala. Mussolinijevo držanje Goebbels ocjenjuje poštenim.³⁴

Već 17. srpnja Goebbels je pozvan na ručak kod Hitlera na Obersalzberg. Nakon ručka Hitler mu priča o austrijskom sporazumu od kojeg očekuje veliki uspjeh, prije svega općepolitički. Uvečer je primio predstavnike austrijske partije. "Führer im razlaže razloge za pakt. Razlike između revolucije i evolucije. Kao o 1933. i 1918. S mnoštvom ideja. Vrlo jasno i dalekovidno. I gledano sveobuhvatno. Austrijanci ne razumiju baš sve, ali se pokoravaju. To je teško za njih.", zaključio je Goebbels.³⁵

Činilo se da je austrijsko pitanje na opće zadovoljstvo riješeno, a već su se nadvili drugi problemi, ali ovaj puta u Španjolskoj u kojoj je izbio građanski rat. Goebbels 26. srpnja bilježi da u Španjolskoj još ništa nije jasno, a da su Austrija, Švicarska i Švedska od *Reicha* zatražile zaštitu. "Kakav trijumf! A Austrija prije dvije godine!", prokomentirao je potez austrijske vlade.³⁶

U međuvremenu je austrijski kancelar u cilju poboljšanja austrijsko-njemačkih odnosa ukinuo *Heimatschutz*. Goebbels to oduševljeno bilježi: "Stahremberg potpuno eliminiran. To je zaslužila ta svinja. U Austriji velika zbrka. To vremenom neće biti dobro."³⁷

Njemačka strana ipak nije bila zadovoljna dinamikom provođenja sporazuma od 11. srpnja, pa nije imala ni razumijevanja za teškoće austrijskog kancelara da umiri protivnike nacizma. Austrijska vlada ne samo da nije smirila unutrašnjopolitičke odnose, već ni amnestija nije obuhvatila sve one koje je trebala. Neke njemačke knjige i časopisi još su uvijek bili pod embargom, a njemački pozdrav i znamenje još uvijek nisu bili dozvoljeni.

Austrijski poslanik u Berlinu Stephan Tauschitz, zamolio je Goebbelsa za blagonaklonu politiku prema Austriji, ali nije naišao na dobar prijem. Goebbels mu je predbacio da Austrijanci žele u filmsku industriju uključiti one Židove koji su bili izbačeni iz *Reicha*. Tauschitz je na to potpuno skrušeno

33

Ibid., 14. srpanj 1936., str. 643.

34

Ibid., 15. srpanj 1936., str. 643.

35

Ibid., 17. srpanj 1936., str. 644., Sporazum od 11. srpnja dao je polet i pobudio nadu austrijskim nacistima, koji su nakon amnestije preplavili Austriju, da će ubrzo doći do promjene režima u Beču. A to je bilo upravo ono što Hitler nije htio u tom, za Njemačku još uvijek politički i vojno nepovoljnom trenutku. Zbog toga su austrijski nacisti dobili naredbu, koja je mnogima teško pala, da privremeno miruju i čeka ju naredbu iz *Reicha*.

36

Ibid., str. 648.

37

Ibid., 11. listopad 1936., str. 696.

obećao poboljšanje. Goebbels je zaključio da će mu i u vezi politike prema štampi ubuduće upućivati više pritužbi.³⁸

Iz Austrije nisu prestajale stizati pritužbe nacista na račun austrijske vlade i o mukama kojima su izloženi preostali nacisti u zatvorima. "Bečki jezuiti su sve drugo samo ne poštene i lojalni. Ali mi se moramo praviti da igramo njihovu igru", komentirao je politiku Beča Goebbels.³⁹

Slijedeći dan Goebbels bilježi ponovnu rekonstrukciju austrijske vlade, kojom su i posljednji ljudi Starhemberga izbačeni, a kancelar Schuschnigg pobijedio na svim linijama. Goebbels je to ocijenio trijumfom jezuitizma.⁴⁰ Deset dana kasnije Goebbels je bio na ručku kod Hitlera, i tom prilikom se Hitler za stolom energično okomio na nastojanja da se njemačka povijest umanjiti sitničavom podjelom na dobro i loše. Sve je to jedinstvo i iz toga je proizašao njemački narod, tvrdio je Hitler i nastavio da Karlo Veliki pripada Nijemcima, pa se ono što je bilo mora prihvatiti, a ono što dolazi se mora stvarati, oblikovati i u tom se pogledu ne smije imati predrasuda. Najvažnije je imati na umu da je sve što je učinjeno za jedinstvo *Reicha* bilo potrebno i zato je bilo i ispravno, zaključio je Hitler. Taj napad je bilo uperen protiv Rosenberga koji je sve mrzovoljno pratio, a nakon ručka Hitler i Goebbels su temeljito prodiskutirali aktualne probleme. Hitler je bio vrlo zadovoljan situacijom, zabilježio je u svoj dnevnik Goebbels. Njemačka se naoružava, za što se ulažu ogromne sume, pa bi 1938. godine taj posao bio obavljen. Hitler je tvrdio da je obračun s boljševizmom na vidiku i za to treba biti spreman. Crkva se mora prikloniti bezuvjetno, dok je vojska već u potpunosti uz Führera koji je nedodiriv, što je dragocjeno, smatrao je Goebbels, jer narod želi jedinstveno vodstvo. U stranci je sve u redu, zaključili su Hitler i Goebbels, a dvije godine vojne obaveze su blagoslov za ovu situaciju. "Vlast u Europi nam je gotovo osigurana. Samo ne propustiti ni jednu priliku. Za to se treba naoružavati. Führer je na sve spreman. Zato će na kraju pobijediti...", zapisao je u svoj dnevnik Goebbels i dodao da će se u Austriji započeti s novom prikriivenom propagandom.⁴¹

Goebbels je time najavio tajno kršenje preuzetih obaveza od 11. srpnja da se *Reich* neće miješati u austrijske unutrašnjopolitičke prilike. O tome Goebbels bilježi novu bilješku u svoj dnevnik već dva tjedna kasnije. "Sa Haeger-tom⁴² dogovorena prikriivena propaganda u Austriji. To je predložio Führer. To se sad razrađuje...." Kasnije je Goebbels bio na ručku kod Hitlera, kad je on opet progovorio o aktualnoj političkoj situaciji u Europi. Naročito se okomio

38

Ibid., str. 708.

39

Ibid., 4. studeni 1936., str. 715.

40

Ibid., str. 716.

41

Ibid., str. 726.

42

Wilhelm Haegert, voditelj II odjela u Ministarstvu propagande.

na Madare koji su prijetili da će se priključiti Maloj Antanti ako se velike sile dogovore o Podunavlju. Hitler je zaključio da Njemačka čak ne bi imala ništa protiv toga, jer je potrebno trijezno kalkulirati i priznati da upravo zbog megalomanskih zahtjeva terorističkih Mađara Njemačka ne može uspostaviti stabilne odnose s Rumunjskom, a prije svega s Jugoslavijom. Osim toga, Mađari se vrlo loše odnose prema njemačkoj manjini, zaključio je Hitler. Nakon ručka održan je sastanak kabineta i Hitler je tri sata govorio o političkoj situaciji. Ukazao je na opasnost od boljševizma i ustvrdio da je Europa već podijeljena na dva tabora i da Njemačka više ne može natrag. Hitler je bio uvjeren da taktika crvenih ide za tim da od Španjolske učini svjetski problem, kako bi slijedeća žrtva postala Francuska. Za Bluma⁴³ je ustvrdio da je svjesni agent Sovjeta, cionist i rušitelj svjetskog poretka. Zato će onaj tko pobijedi u Španjolskoj dobiti na ugledu, što će biti ovako ili onako od velikog značaja za Europu i Njemačku, kao i za preostale ostatke komunizma. I zbog toga je važna njemačka pomoć u naoružanju, tvrdio je Hitler. Crkva je u Španjolskoj u potpunosti zakazala, a opasnost prijeti i Francuskoj. Zato se Njemačka može samo nadati da do krize neće doći prije no što Njemačka bude spremna, a kad dođe, tad treba zgrabiti priliku. U "paternoster" vlak treba pravovremeno ući, ali pravovremeno iskočiti, upozoravao je Hitler. Zato se treba naoružavati i novac tu ne smije igrati nikakvu ulogu, jer u krizi odlučuje oružje, a ne mjenice sa ili bez pokrića. Autoritarne države (Poljska, Austrija, Jugoslavija, Mađarska) nisu stabilne, tvrdio je Hitler. Jedine svjesno antiboljševičke države su Njemačka, Italija i Japan i zbog toga se one trebaju međusobno dogovoriti. Engleska će im se prikloniti kad u Francuskoj izbije kriza, bio je uvjeren Hitler. Sporazum s Poljskom ocijenio je kao brak iz interesa, a ne iz ljubavi, koji je Njemačkoj omogućio da se naoruža. Sva ostala pitanja su od manjeg značaja, smatrao je Hitler, i zato ih treba svjesno zapostaviti, osim pitanja Crkve koje je akutno. Vjeru treba odvojiti od Crkve, jer je u protivnom sva religioznost u opasnosti. Ljubav u Boga treba duboko usaditi prvenstveno mladeži i to mora biti jasno i cjelovito. Zbog toga je potreban novi zakon koji *Hitlerjugend* uzdiže u državnu mladež direktno podređenu Führeru. "Crkve moraju strogo stati na našu stranu ili su zrele za propast. I u Španjolskoj su spašene, ako uopće, ne molitvama već njemačkim oružjem", zaključio je Hitler i apelirao na potrebu velike hrabrosti svih svojih suradnika. Goebbels je primijetio da je Hitlerovo izlaganje kod svih ostavilo najdublji dojam.⁴⁴

43

Leon Blum, predsjednik francuske vlade Narodnog fronta.

44

Die Tagebücher..., str. 742.

III.

U Austriji je Papen marljivo radio na realizaciji plana mirne evolutivne inkorporacije Austrije u Treći Reich. S jedne strane, vršio je pritisak na austrijske vlasti da striktno izvrše obaveze preuzete 11. srpnja, a s druge strane, tražio je od austrijskih nacista pasivnost, jer je to u interesu politike *Reicha*. Goebbels nije bio siguran da će u tome uspjeti. Austrijski kancelar Schuschnigg, iako svjestan germanskog obilježja Austrije, nije bio pobornik bezuvjetnog ujedinjenja s *Reichom*, a kad je govorio o evolucijskom zblizavanju dviju zemalja, on je htio da se taj proces odvija daleko sporije nego što je to Papen od njega tražio. S druge strane, ni s austrijskim nacistima nije bilo lako, jer su bili podijeljeni na tzv. "stare" i "mlade", ovisno o tome da li su pripadali SA odredima ili SS-u. Ni jedna grupacija Papena nije smatrala eksponentom nacističke politike u Austriji, tako da on na austrijske naciste nije imao nikakav stvarni utjecaj, premda je upravo Papen bio taj koji je krajnje predano provodio Hitlerov pragmatični plan mirne inkorporacije Austrije u Treći Reich. Otuda i Goebbelsova skepsa u uspjeh Papenova plana da austrijsko pitanje riješi na miran način.⁴⁵ Austrijske naciste je Goebbels ocijenio požrtvovnima, ali u potpunosti neupotrebljivima za praktičnu politiku.⁴⁶

Početak veljače 1937. godine Goebbelsov povjerenik za propagandu, Haegert, održao je po Goebbelsu u potpunosti manjkavi izvještaj o propagandi u Austriji, pa je Goebbels odlučio preuzeti to u svoje ruke.⁴⁷ Nekoliko dana kasnije zapisao je u svoj dnevnik: "Propaganda u Austriji se nanovo reorganizira. Mislim da ćemo sada biti uspješni. (...) Haegertu i Fischeru⁴⁸ objasnio metode prave propagande. Oštro protiv mehanike, rutine, birokracije i statistike. To moraju biti samo pomoćna sredstva, ali nikako ne smiju nadjačati politički instinkt. Moramo biti bliski narodu. Naši ljudi su postali suviše službeni, olakšavaju si situaciju. Više raditi. Više slušati što narod misli. Nikakva nauka, već narodna mudrost. Provodim potpuni obrat propagandnog aparata. Mora krenuti u novom smjeru."⁴⁹

Goebbels se predano 'bacio' na posao, ali reorganizaciju je trebalo i dodatno financirati, za što je manjkalo šilinga, ali Goebbels se nije dao obeshrabriti.⁵⁰ Tek mjesec dana kasnije riješeno je pitanje potrebnih deviza za propagandu u Austriji.⁵¹

45
Ibid., 6. prosinac 1936., str. 748.

46
Ibid., Band 3., 3. siječanj 1937., str.3.

47
Ibid., 3. veljače 1937. str., 32.

48
Hugo Fischer, voditelj izdavaštva NSDAP-a, i tima za propagandu u Ministarstvu propagande.

49
Ibid., 10. veljače 1937., str. 38.

50
Ibid., 19. veljače 1937., str. 49.

51
Ibid., 17. ožujak 1937., str.80.

U međuvremenu je austrijski kancelar vodio politiku odugovlačenja i držao pomirljive govore u kojima se distancirao od legitimizma, svjestan da se *Reich* najviše boji eventualne restauracije Habsburgovaca, jer bi oni jedini mogli poremetiti njemačke planove da se približavanje dviju zemalja prikaže kao uzajamna želja objiju strana. Zato je glavni cilj državnog posjeta njemačkog ministra vanjskih poslova Konstantina von Neuratha Beču od 22. do 23. veljače, bio da od austrijskog kancelara dobije pismene garancije da do restauracije neće doći. Schuschnigg je na to nevoljko pristao, ali tek nakon otvorene Neurathove prijetnje da bi restauracija Habsburgovaca za Austriju bila samoubojstvo.⁵² Neurath nije bio zadovoljan rezultatima svoga posjeta Austriji, ali Goebbels je smatrao da je to ipak bio neosporan uspjeh, a da su uzajamna priopćenja vrlo prijateljska i dobra baza za daljnje djelovanje. Neurath je u Austriji bio dočekan velikim pozdravnim demonstracijama austrijskih nacista, a svečano je ispraćen u organizaciji *Domovinskog fronta*.⁵³ Goebbels je u dnevnik napisao da manifestacije nacista krajnje smetaju (stoje im u nosu) crnima (klerikalnim krugovima oko kancelara) u Beču.⁵⁴

Njemačka vanjska politika se u to vrijeme svjesno vodila na više razina, što je u mnogome zbunjivalo Europu, a i unutar *Reicha* izazivalo nezadovoljstvo onih koji su radili na vanjskopolitičkim pitanjima. Neurath je Hitler kao ministra vanjskih poslova naslijedio od prethodne njemačke vlade, što je trebalo jamčiti kontinuitet njemačke vanjske politike i odagnati strah od dolaska nacista na vlast. Zbog toga je, bez obzira na Neurathovu neupitnu lojalnost, Göring u ime nacističke partije bio zadužen za vanjsku politiku i potpuno je samostalno (uz suglasnost Hitlera) vukao vanjskopolitičke poteze mimo oficijelnog Ministarstva vanjskih poslova. Međutim, godine 1937. počinje uzlet novog vanjskopolitičkog autoriteta, tadašnjeg njemačkog ambasadora u Londonu, Joachima von Ribbentropa, do čijeg je mišljenja iz neobjašnjivih razloga Hitleru bilo posebno stalo. Zbog toga je Ribbentrop bio trn u oku i Neuratha i Göringa i Goebbelsa, koji je o Ribbentropovim aktivnostima 3. ožujka u dnevnik napisao: "Ribbentrop je u govoru u Leipzigu vrlo jako istakao njemačke kolonijalne zahtjeve. Engleski tisak je na to ljutito reagirao. Ali zbog čega mora jedan aktivni ambasador držati takve govore, zauzeti čvrst stav i time onemogućiti mnoga rješenja. I Neurath se žali na Ribbentropa. Po njegovom nalogu je dr. Haushofer⁵⁵ iznenada stupio u pregovore s Be-

52
Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik, str. 326-328., Aufzeichnung des Reichministers des Auswärtigen von Neurath, zabilješka, Berlin, 25. 02. 1937., br. 212.; str. 328-330., zabilješka, Berlin, 27. 02. 1937., br. 213., str. 330-332.; u daljnjem tekstu kao ADAP.

53
Domovinski front osnovao je Dollfuß kao nadstranačku organizaciju za okupljanje udruženja i bivših strananka koje su ukinute ustavom od 1. svibnja 1934., a koje podržavaju vladinu politiku.

54
Die Tagebücher..., 25. veljače 1937., str. 57.

55
Dr. Karl Haushofer, ugledni profesor geopolitike na Münchenskom univerzitetu, učitelj i prijatelj Rudolfa Hessa.

nešom,⁵⁶ bez da je to Neurath znao. To su mu, naravno, odmah dojavili Schuschnigg i Mađari. Neurath je bio vrlo iznenađen. Tko je poslao Haushofera? Ribbentrop i kapetan Wiedemann.⁵⁷ Krasna vanjska politika, kod koje se vuče na 20 strana. Neurath će se požaliti Führeru...⁵⁸

Goebbels se osvrnuo i na novinski rat koji se rasplamsao između Berlina i Beča zbog toga što njemačka strana nije dozvolila neke austrijske tiskovine zbog naglašenog klerikalnog sadržaja. Austrijanci su nakon toga zabranili njemačke ilustrirane novine. Goebbels je smatrao da je Berndt⁵⁹ naveo Hitlera na prenaplenu odluku o zabrani austrijske štampe, a prepredeni Bečani su to iskoristili i zabranili njemački tisak.⁶⁰ Naposljetku je odlučeno da će Funck urediti pitanje austrijsko-njemačkog novinskog rata.⁶¹

U jeku rješavanja austrijskog pitanja Hitler se za vrijeme ručka 9. ožujka 1937. prisjetio njemačke remilitarizacije rajnske oblasti.⁶² Goebbels je u dnevnik zabilježio: "Führer priča kako je, kad su se Poncet⁶³ i Phipps⁶⁴ najavili, u posljednjem trenutku htio odustati od zaposjedanja Rajnske oblasti. A to je ispalo potpuno bezazleno. (...) Interesantno podne. Führer je dobre volje, razgovorljiv i drag. Takvog ga najviše volim," nastavio je u dnevnik Goebbels. "Austriji je kod pitanja restauracije zaprijetio snažnom intervencijom. Bravo!..." odobravao je Hitlerovu namjeru Goebbels i zabilježio da su austrijski nacisti smrdljivim bombama onemogućili skup legitimista u Beču.⁶⁵

Tjedan dana kasnije Goebbels opet spominje Austriju, kad je 15. ožujka bio na večeri kod Hitlera. "Gledali nekoliko filmskih tjednih žurnala. Sjajno napravljenih. Austrija i Čehoslovačka. Obje moramo dobiti da zaokružimo

56

Eduard Beneš, predsjednik Čehoslovačke.

57

Fritz Wiedemann, kapetan, osobni Hitlerov adutant.

58

Die Tagebücher..., str. 63.

59

Alfred-Ingemar Berndt, voditelj vladinog odjela za tisak.

60

Die Tagebücher..., 3. ožujak, str. 63.

61

Ibid., str. 72.

62

To je bio Hitlerov najriskantniji potez jer je direktno kršio odredbe Versailleskog mirovnog ugovora u vrijeme kada je njemačka vojska bila toliko slaba da bi morala ustuknuti čak i pred francuskom policijom, da je kojim slučajem poslana u intervenciju. S obzirom na visok rizik akcije u Berlinu je odlučeno da će se remilitarizacija obustaviti ukoliko bude pružen i najmanji otpor od strane Francuske i Velike Britanije; Opširnije u: Shirer, William, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, Znanje, Zagreb, 1977.; Toland, John, *Adolf Hitler*, Ballantine Books, New York, 1977.; Taylor, A. J. P., *The Origins of the Second World War*, Penguin Books, Middlesex, 1985.

63

Andrè Francois-Poncet, francuski ambasador u Berlinu.

64

Sir Eric Phipps, britanski ambasador u Parizu.

65

Die Tagebücher..., str. 72

naše područje. I jednom ćemo ih dobiti. Te male državnice imaju neku vrstu primitivne predodžbe o vlastitoj veličini. Dođu li njihovi građani u Njemačku, u potpunosti su utučeni veličinom i snagom *Reicha*. To moramo još više naglasiti. Zato i ogromni građevinski planovi Führera."⁶⁶

Novinski rat između Beča i Berlina nije jenjavao. Goebbels bilježi da Bečka židovska štampa besramno huška protiv *Reicha* i da je zato naredio jaki protuudar.⁶⁷ U veljači je u Beču rekonstruirana vlada i iz nje je istupio ministar unutrašnjih poslova i sigurnosti, Odo Neustädter-Stürmer, koji je bio simpatizer nacista. On je pokušao legalizirati rad austrijskih nacista pod krinkom nove Njemačko-socijalne narodne udruge, ali mu to nije pošlo za rukom. Berlin mu to nije oprostio. Goebbels je ipak bio zabrinut, jer je Stürmera zamijenio čovjek koji mrzi Njemačku. "Bečani zauzimaju kurs protiv Njemačke. Vjerojatno zato što smo tako oštri na pitanju restauracije. Samo se ne dati isprovocirati! Sačuvati živce", zabilježio je Goebbels 22. ožujka. Slijedeći dan nastavlja s tom temom: "Posljedice povlačenja Neustädter-Stürmera su još nepredvidive. Ali po svemu sudeći, Beč želi s Pragom i Budimpeštom zauzeti oštiri kurs prema Njemačkoj. Schuschnigg je, naravno, predvodnik crnih" (klerikalaca, op. L. K.).⁶⁸ Što misli o austrijskom kancelaru, Goebbels je napisao u dnevnik 16. travnja: "Schuschnigg je održao govor. Sa jasnim odmakom od Njemačke. Crno đubre i klerikalni licemjer."⁶⁹

Četiri dana kasnije Goebbels se sastao s austrijskim ministrom unutrašnjih poslova, Edmundom Glaise von Horstenauom, koji je kao predstavnik nacista pri posljednjoj rekonstrukciji postao ministar austrijske vlade. Glaise je došao na proslavu Hitlerovog rodendana, a obzirom na njegovu nacističku orijentaciju Goebbels mu je otvoreno u ime Führera rekao da bi restauracija Habsburgovaca za Njemačku značila *casus belli*. Na Glaisea je to ostavilo najdublji dojam, smatrao je Goebbels. Glaise je kancelara Schuschnigga okarakterizirao kao klerikalca, monarhista i nacionalista koji je slab, ali je katkad eksplozivan. "Wagner, vođa legitimista je polužidovska svinja," zapisao je Goebbels, "ali mi moramo prema Austriji igrati igru".⁷⁰ Goebbels je rekao Glaiseu da se ni demokratskim ni revolucionarnim načinom ne može doći na vlast u Austriji, već da je njemačka politika mirne inkorporacije Austrije u *Reich* jedini ispravan put. Goebbels se požalio na pisanje Bečkog bulevarskog tiska i obećao je da će obustaviti svaki napad njemačkih novina, ukoliko to isto učini i Beč. Razgovor s Glaiseom Goebbels je ocijenio uspješnim, ali je ipak

66
Ibid., str. 79.

67
Ibid., 19. ožujak 1937., str. 84., 21. ožujak 1937., str. 87.

68
Ibid., 22. ožujak i 23. ožujak, str. 88.

69
Ibid., str. 113.

70
Gute Miene zum bösen Spiel

zaključio da od njega ne treba suviše očekivati.⁷¹ Za vrijeme mimohoda u čast slavljénika koji je oduševio Gleisea, Goebbels je imao priliku da ga pita pregovara li Beč s Pragom. Gleise je to oštro zanijekao i uvjeravao Goebelsa da bi u tom slučaju on odmah dao ostavku, a i da je Schuschnigg oštro protiv Francuske. "Nadam se!", zaključio je u dnevnik Goebbels.⁷²

IV.

Austrijski kancelar je na čelu austrijske delegacije 22. travnja posjetio Mussolinija u Veneciji. Austrija je bila vrlo važna za funkcioniranje osovine Rim-Berlin, pa je ubrzo nakon Schuschnigga u Italiju doputovao i Neurath. Oba službena posjeta bila su obavijena uzajamnom sumnjom. Goebbels nije bio siguran hoće li Schuschnigg osovinu Prag-Beč-Pariz upotrijebiti kao sredstvo pritiska protiv Berlina i Rima, pa je zaključio da Mussolini sada u svakom slučaju jako treba Njemačku.⁷³

Boravak austrijske delegacije u Veneciji bio je vrlo prijateljski intoniran, ali ipak nije prošao bez zlosutnih znakova da se na Italiju u odlučujućem trenutku neće moći računati kao na zaštitnicu austrijske nezavisnosti. Mussolini je, naizgled slučajno, u predahu razgovora s Austrijancima posjetio njemački brod koji se baš u to vrijeme usidrio u luci, što je kapetan broda objavio kao prvo Duceovo stupanje na njemačko tlo. Na odlasku delegacije osvanuo je u *Giornale d'Italia* članak prorežimskog talijanskog novinara Virginia Gayde, u kojem je tvrdio da se s austrijskom stranom razgovaralo o uključivanju nacista u vladu, iako to nije bio slučaj. Austrijanci nisu vjerovali da se sve to dogodilo slučajno. Iz Goebbelsove opaske da je Gaydin članak išao predaleko, ali da se Mussolini svejedno dobro držao, vidi se da su bili u pravu.⁷⁴

Goebbels je bio zadovoljan rezultatom sastanka u Veneciji, jer se po njegovom mišljenju učvrstila osovina Rim-Beč-Berlin, a o nezavisnosti Austrije se više nije govorilo.⁷⁵ "U Podunavlju je moguće uspostaviti red samo s Njemačkom, a o Pragu se više ne govori, iz čega se vidi da njemačka vanjska politika napreduje, što je povezano s porastom njemačke moći", zaključio je Goebels. "Zato u Parizu i Pragu vlada razočaranje zbog Venecije, a Prag se boji

71
Die Tagebücher..., 20. travanj, str. 118.

72
Ibid., 21. travanj, str. 119.

73
Ibid., 23. travanj, str. 121.

74
Ibid., 26. travanj, str. 124.

75
Mussolini je potvrdio nezavisnost Austrije, ali se energično suprotstavio restauraciji Habsburgovaca.

izolacije i to ne potpuno bez osnove", napisao je Goebbels 25. travnja u svoj dnevnik.⁷⁶

Što se tiče prikrivene njemačke propagande u Austriji, Goebbels je bio zadovoljan postignutim. "Sada to ima glavu i rep i snažno napreduje", zapisao je. U Beču i Grazu osnovane su putničke agencije, a u stvari centri za propagandu.⁷⁷ Ali u nastojanju da iskoriste svaku priliku da ocrne i kompromitiraju bečku vlast nacisti su u travnju postali žrtva vlastite propagande. Povjerovali su glasinama da se u Linzu plaća novčana kazna i prijeti zatvorom ukoliko se želi položiti vijenac na grob Hitlerovih roditelja. Njemačka štampa je to najoštrije osudila, a i Hitler je bio do te mjere duboko povrijeđen da je odmah htio opozvati Papena. No već sutradan se pokazalo da ta vijest nije bila točna pa se njemačka strana morala povući, a Goebbels je odlučio voditelja vladinog ureda za tisak Berndta pozvati na odgovornost.⁷⁸

U srpnju se činilo da će se Papen ipak uspjeti nagoditi s Bečom, jer je u Austriji dozvoljen *Mein Kampf*, upotreba partijskog znakovlja za Nijemce iz *Reicha*, dogovoren je sveobuhvatni novinski mir, kao i mogućnost njemačkog utjecaja na program Salzburških svećanih igara. Tiskovni mir su i njemačka i austrijska strana naveliko objavile, što je omogućilo Goebbelsu da najoštrije odbaci sumnju iznesenu u *News Cronicle* da Njemačka namjerava napasti Austriju.⁷⁹

Papenova nada da će doći do pomaka u austrijsko-njemačkim odnosima kratko je trajala. Već 20. srpnja Goebbels je zapisao da je Papen u Welsu (Austrija) poticao austrijske prvoborce na puč.⁸⁰ I Hitler kao da je izgubio strpljenje. Goebbels je imao priliku s njim porazgovarati 3. kolovoza nakon zaruka svoje sestre Marije. Tom prilikom Hitler je rekao da prema Čehoslovačkoj i Mađarskoj treba prestat i iluzijama, jer samo hladni razum i goli interesi vladaju svjetskom politikom. Time se treba rukovoditi. "U Austriji će Führer napraviti *tabulu rasu*", zapisao je Goebbels. "Nadam se da ćemo to doživjeti. Ide se za sve. Ta država nije nikakva država. Njen narod pripada nama i dobit ćemo ga. Führerov ulazak u Beč bit će trijumf. I Čehoslovačka nije država. I ona će jednog dana biti pregažena. Sada je ponovno zabranila da djeca iz Sudeta dolaze u Njemačku na oporavak. Zato jer je tu 'nedostatak živežnih namirnica'. Dao sam naredbu novinama da to najoštrije napadnu. Česi su dubretarski narod!", zaključio je Goebbels.⁸¹

76

Die Tagebücher..., str. 123.

77

Ibid., 5. svibanj, str. 134.; 30. lipanj, str. 189.

78

Ibid., 10. travanj, str. 105.; 11. travanj, str. 107.

79

Ibid., 13. srpanj, str. 200.; 14. srpanj, str. 201.

80

Ibid., str. 207.

81

Ibid., str. 223.

Na partijskom kongresu u Nürnbergu 14. rujna Hitler je ponovio da će Austrija jednog dana biti riješena silom. Tada će svjetska povijest biti i svjetski sud.⁸² Zaoštravali su se i odnosi Papena i oficijelnih austrijskih vlasti. Schuschnigg nije vjerovao u njegove dobre namjere, a ni u miroljubivost Berlina. Nepovjerenje je bilo obostrano, jer je Papen počeo smatrati neodrživom politikom austrijske vlade. Konačno je u rujnu morao priznati da austrijski kancelar više nije bio voljan popuštati i provoditi politiku još tješnjeg približavanja Trećem Reichu. Zato je savjetovao Neurathu da bi možda bilo dobro kad bi se uz pomoć unutarnjih ili vanjskih faktora izazvalo Schuschniggov pad.⁸³ Papen se žalio da se bečka vlada ne drži nikakvih dogovora i Goebbelsu, koji je 20. rujna zapisao da je Schuschnigg crn (klerikalna, op. L. K.) kao najerniji rudar i da zato mora otići.⁸⁴

Dva dana kasnije Goebbels unosi novu bilješku o razgovoru s Papenom, koji opisuje situaciju u Austriji mračnom, jer se sa Schuschniggom ništa ne da učiniti. Schuschnigg je glatko odbio njegov prijedlog carinske i vojne unije. Sada bi se preko Mussolinija trebalo izvršiti pritisak na Schuschnigga, smatrao je Papen, ali Goebbels je bio uvjeren da to Mussolini ne bi ni htio ni mogao učiniti. Pod njemačkim i talijanskim pritiskom samo bi se austrijskog kancelara gurnulo u naručje Londona i Pariza, ali se svakako mora nešto učiniti, bio je uvjeren Goebbels. "Papen bi htio Endera⁸⁵ za austrijskog kancelara, jer on hoće carinsku uniju, a i Miklas⁸⁶ više nije tako u potpunosti za Schuschnigga", zaključio je Goebbels.⁸⁷

Slijedeći dan Goebbels je zapisao da je dobio poruku od njemačkog ambasadora iz Rima Hassella da Mussolini po pitanju Austrije i nije tako daleko kako to misli Papen. "Neka bar ostane sačuvana fasada. I tada će dobiti našu potporu na Mediteranu. Ciano nam je nešto bliži. Inače, on je nepodnošljiv, ali se s njim može brzo i dobro raditi...", bilježi Goebbels. S obzirom da je predstojao Mussolinijev posjet *Reichu*, Goebbels primjećuje da Mussolini ne donosi nikakve čvrste planove već da će rezultati posjeta, od kojeg Italija mnogo očekuje, ovisiti o atmosferi. "Mussoliniju je stalo da ga se drži stvoriteljem nove Italije", zaključio je Goebbels.⁸⁸

82

Ibid., str. 266.; Dva dana ranije, za vrijeme ručka, Hitler je Goebbelsu rekao da za razliku od Austrijanaca Švicarce nikad ne bi htio imati u Njemačkoj, *Die Tagebücher...*, str. 263.

83

ADAP, str. 374-376., Botschafter von Papen an Reichsminister von Neurath, izvještaj, Beč 1. 10. 1937., br. 251.

84

Die Tagebücher..., str. 272.

85

Dr. Otto Ender, austrijski kancelar od 1930. do 1931.

86

Dr. Wilhelm Miklas, predsjednik Austrije

87

Die Tagebücher..., 22. rujna, str. 272.

88

Ibid., str. 275.

Mussolini je boravio u službenom posjetu Njemačkoj od 25. do 29. rujna. Hitler se pobrinuo za atmosferu i učinio je sve da fascinira svog gosta demonstracijom vojne moći i veličinom i snagom vojne industrije. Razgledali su Kruppova postrojenja koja su Mussolinija posebno zanimala. Goebbels je vlakom putovao s Hitlerom i Mussolinijem, kroz Rajnsku oblast do Hannovera, a oduševljeno mnoštvo klicalo je s jedne i druge strane pruge. Hitler je Goebelsu ispričao o svojim razgovorima s Mussolinijem. Uspjeli su se o svemu dogovoriti i o Španjolskoj i o Istočnoj Aziji, osim o Austriji. "Samo Austrija je otvorena. To uvijek izbjegava. Ali to je najglavnije. On govori o 'očuvanju obraza', ali misli na samu stvar. Tu je tvrd. No pričekati...." zabilježio je Goebbels. "Večera kod Führera. Führer i Mussolini drže srdačne zdravice. O idealnom zajedništvu i prijateljstvu. Ali ništa konkretno. Priznavanje mira itd. Atmosfera je jako dobra. Ali, ali...", stoji u dnevniku.⁸⁹ Usprkos Mussolinijevom izmicanju u vezi Austrije, njegovim posjetom *Reichu* uspostavljena je tješnja suradnja dviju zemalja, odnosno uspostavila se osovina Rim-Berlin. Mussolini je shvatio da će Italija ubuduće imati slobodne ruke na Mediteranu, samo ako Njemačkoj prepusti Austriju.

Goebbels je već 10. kolovoza zabilježio da je Mussolini u potpunosti uz Njemačku i da je zajedništvo s Rimom potpuno, što je bilo vidljivo kad nije reagirao na pomirljivi govor britanskog predsjednika vlade Nevilla Chamberlaina usmjeren prema Rimu. Mussolini je ostao miran, ali zato je Chamberlainov govor izazvao bijes engleskog ljevičarskog tiska, a ni u Parizu nije naišao na povoljan odjek. "Ovi pacifisti su najopasniji ratni huškači koje si možemo zamisliti. Perverznost u politici. Za povraćanje!", komentirao je Goebbels engleski tisak i tvrdio da iza svega stoji Moskva koja ne želi mir u Europi. "Schuschnigg je u Beču održao drski govor. S tim crnim (klerikalcem, op. L. K.) nema pomirenja," zabilježio je na kraju Goebbels.⁹⁰

Istovremeno je Goebbels od vođe austrijskih nacista Gauleitera Leopolda dobio izvještaj o situaciji u Beču. Goebbels nije bio zadovoljan pa bilježi: "Njegov prikaz je vrlo neodređen. On mi također očito daje krive brojke. Tipičan bečki sitni mešetar. Taj neće nikada srušiti Schuschnigga. Naši tamošnji partijski drugovi neopisivo su jadni. Ali jednom će i tamo svanuti dan spasenja."⁹¹ Desetak dana kasnije stižu nove vijesti iz Austrije. Šef vladinog odjela za tisak, Funk, vratio se s putovanja i izvijestio da njemački prometno-turistički uredi čine čuda i da su postali centrala nijemstva. "Svi čekaju oslobođenje. To će za austrijske ugnjetače biti strašno buđenje", zapisao u Goebbels. Funkov izvještaj iz Budimpešte nije bio tako povoljan. Horthy⁹² ga je napadno častio i

89

Ibid., 28. rujna, str. 281.

90

Ibid., 10. listopada, str. 296.

91

Ibid., 7. listopada, str. 291.

92

Nikolaus Horthy von Nagybanya, regent Mađarske.

uvjeravao da je Mađarska u potpunosti s Njemačkom. "Ali Mađarskoj ne treba vjerovati. I oni se boje da ćemo ih jednog dana progutati. Funk ih je umirio (...) i primijetio jaku mržnju protiv Čeha," zapisao je Goebbels. "Ta država za jednu sezonu mora nestati. Česi su brutalno zlostavljali naše Sudetske Nijemce. Puštam naš tisak s lanca. Sada će se pucati teškim topništvom. Taj praški klatež je izgleda prespavao vrijeme. Sada ću se oštrije uključiti u našu novinsku politiku. Na svaku drskost inozemstva mi ćemo odgovarajuće odgovoriti. Svakodnevno mi se donosi takav materijal. Inozemstvo se mora naučiti da nas poštuje", zaključio je Goebbels.⁹³ Zato je dr. Megerleu dao zadatak da izradi precizan prijedlog aktivnije kulturne propagande u Austriji, prije svega uključivanje u Salzburške svečane igre.⁹⁴

V.

U međuvremenu se situacija radikalizirala i u *Reichu* i u Austriji. Hitler je početkom studenog pozvao ministra obrane Wenera von Blomberga, vrhovnog zapovjednika vojske general-pukovnika Wenera von Fritscha, vrhovnog zapovjednika ratne mornarice admirala dr. Ericha Raedera, vrhovnog zapovjednika zrakoplovstva Göringa i Neuratha da bi ih uputio u svoje neposredne ekspanzionističke planove koji su uključivali istovremeno pokoravanje Austrije i Čehoslovačke, što će biti moguće mirno provesti, jer ni Velika Britanija ni Francuska neće zbog njih riskirati ratni sukob. Blomberg i Fritsch su se znajući pravo stanje njemačke vojske žestoko suprotstavili, ali to Hitlera nije pokolebalo da ustraje u svojim namjerama.⁹⁵ I bio je u pravu, jer 19. studenog prilikom službenog posjeta predsjednika britanskog državnog vijeća i kasnijeg ministra vanjskih poslova Lorda Edwarda Halifaxa Obersalzbergu izašlo je na vidjelo da je Velika Britanija samo zainteresirana da se nužne promjene u Europi, kao što su slučaj Danziga, Austrije i Čehoslovačke, provedu na miran način.⁹⁶

Teško je za povjerovati da Goebbels o svemu tome ništa nije znao. Međutim, 19. studenog on samo bilježi da se lordovi u engleskom Gornjem Domu zalažu za njemačke kolonijalne zahtjeve. "Vrlo lijepo, ali što nam to koristi? Mi želimo vidjeti djela", komentirao je Goebbels.⁹⁷

93

Ibid., 19. listopada, str. 305.

94

Ibid, 27. listopada, str. 315.

95

ADAP, str. 25-32., Aufzeichnung, Berlin, 10.XI 1937., Niederschrift über die Besprechungen in der Reichskanlei am 5.XI. 1937., vom 16,15-20,30 Uhr, zabilješka, br. 19., Opširnije: L Kardum, Geneza..., *Međunarodne studije*, vol. 7., br.2/2007.

96

Ibid., str. 33., Der Reichminister des Auswärtigen von Neurath an die Deutschen Botschaften i Rom, London, Paris und Washington, telegram, Berlin, 22. 11. 1937., br. 33.

97

Die Tagebücher..., str. 340.

U Austriji se situacija također sve više dramtizirala. Proporcionalno s tim, Goebbelsovi komentari su sve kraći i oskudniji i teško da bi mogli biti svjedokom vremena kakvim ih je Goebbels pretenciozno smatrao. U Beču je prilikom pretresa prostorija koje su koristili nacionalsocijalisti pronađen materijal koji je govorio o predstojećoj intervenciji Njemačke protiv Austrije i povezanosti austrijskih nacista s najvišim političkim vrhom *Reicha*. Potaknuti tim ozbiljnim naznakama radikalizacije austrijsko-njemačkih odnosa, Austrijanci su još jednom pokušali osigurati zaštitu svog suvereniteta kod Italije i Mađarske na konferenciji zemalja Rimskih protokola, koja se od 10. do 12. siječnja 1938. održavala u Budimpešti. Međutim, Ciano se nije dao navesti na zajedničku izjavu o garanciji austrijskog suvereniteta s obrazloženjem da nije ni sa koje strane ugrožen.⁹⁸ Goebbels o austrijskim nastojanjima bilježi: "Schuschnigg 'slini' preko Budimpešte. Da je Beč uvijek bio antiboljševički i tako to. Sve to nije spomena vrijedno."⁹⁹

Da se u Austriji zaoštrila situacija može se vidjeti iz Goebbelsovih kratkih opaski da bečke vlasti čine teškoće prometnim uredima i da provode habsburške metode, a tisak žestoko huška protiv *Reicha*. "Mi ostajemo mirni. Sve to bilježimo i jednog dana ćemo udariti natrag".¹⁰⁰ U tim dramatičnim danima Goebbels je pročitao knjigu austrijskog kancelara "Tri puta Austrija"¹⁰¹. "Knjiga sitničavih svjetonazora i bez ikakvog formata. Ali ipak se vidi koliko smo propustili za vrijeme Habsbura. Austrijsko se pitanje s malo više spretnosti moglo već davno riješiti. Tako izgleda da nam predstoji još dugi put", zaključio je Goebbels.¹⁰²

Međutim, stvari su krenule munjevitom brzinom. Da se situacija dramatično zaoštava vidljivo je samo iz Goebbelsove bilješke o Židovima koji se naglo iseljavaju iz Rumunjske, Mađarske i Austrije. "Ali to me sada ne interesira," zapisao je 28. siječnja.¹⁰³ Njegov interes bio je u potpunosti usredotočen na aferu s ministrom Blombergom, koja je izbila kad se otkrilo da je njegova nova mlada supruga prije braka bila žena sumnjiva morala. Hitler je tu okolnost iskoristio da se riješi ministra koji nije odobravao njegove vojne planove. Žrtva spletke postao je i general Fritsch, pa je i on morao napustiti svoj položaj, a Hitler je mogao rekonstruirati vladu po svojoj želji. O tome je Goebbels 5. veljače zabilježio: "Blomberg i Fritsch odstupili su 'iz zdravstvenih razloga'. Führer osobno zapovjednik vojske. Keitel mu neposredno podređen kao

98

L.Kardum, Geneza..., str. 80.

99

Die Tagebücher..., 15. siječanj 1938., str. 404.

100

Ibid., 10. studeni, str. 330.; 9. prosinac, str. 362.

101

Dreimal Österreich, Thomas Verlag, Jakob Hegner in Wien, 1937.

102

Ibid., str. 383.

103

Ibid., str. 418.

šef vrhovne komande, u rangu ministra. Göring imenovan feldmaršalom. Brauchitsch nasljednik Fritscha. Ribbentrop ministar vanjskih poslova. Neurath predsjednik novoosnovanog 'tajnog savjeta kabineta' koji bi trebao savjetovati Führera u vodenju vanjske politike. U njega ulaze: Ribbentrop, Göring Hess, ja, Lammers, Brauchitsch, Raeder i Keitel. Iz Rima, Tokija i Beča povučeni i stavljeni na raspolaganje Hassel, Dirksen i Papen".¹⁰⁴

Sutradan na ručku kod Hitlera Goebbels je imao priliku čestitati Ribbentropu koji je zbog imenovanja bio vrlo sretan. Od sreće je sjajio i Göring koji je, kako navodi Goebbels, napravio sjajnu karijeru. Hitler se stalno raspitivao o reakcijama stranog tiska, a Goebbels ga je izvještavao da su one, s obzirom na okolnosti, u glavnom dobre. U Parizu i Londonu su nešto konsternirani, u Beču zabrinuti, a u Rimu puni veselja i odobravanja. Mussolini je Hitleru poslao do te mjere euforičan telegram da ga je kod prijevoda prilikom objavljivanja trebalo nešto ublažiti. Goebbels navodi da Papen o svojoj smjeni ništa nije znao sve do 4. veljače i odmah je otputovao za Berlin. "Tako brzo se pada s položaja", prokomentirao je to Goebbels.¹⁰⁵

Papen je doživio poniženje da ga niži činovnik ministarstva telefonom obavijesti kako je njegova misija u Beču završena i da u roku 24 sata mora napustiti Austriju. Požurio je Hitleru u Berchtesgaden da bi ga uvjerio kako je politika stapanja Austrije s *Reichom* pred samom realizacijom. Hitleru je u trenutku kada je tek prevladana kriza s vojnim vrhom trebao brzi vanjskopolitički uspjeh, pa se priklonio Papenovom mirnom rješenju koje je obećavalo isti rezultat kao i vojna opcija, ali uz manji rizik. Sa zadatkom da austrijsko pitanje privede kraju, Papen se vratio u Austriju da bi organizirao direktne razgovore Hitlera i austrijskog kancelara.

Schuschnigg je u pratnji svog ministra vanjskih poslova Guida Schmidta 12. veljače stigao na razgovore u Berchtesgaden s namjerom da inzistira na potvrdi njemačkog priznanja austrijskog suvereniteta. Umjesto pregovora i dogovora, Hitler je od Austrijanaca pod prijetnjom invazije zatražio da prihvate ultimatum o takvoj reorganizaciji vlade kojom bi nacisti preuzeli potpunu kontrolu nad vanjskim i unutarnjim poslovima, policijom, vojskom, financijama i propagandom. Austrijski kancelar vratio se potresen u Beč sa zadatkom da provede ultimatum, izbjegne invaziju i sačuva austrijsku nezavisnost. Time započinje najdramatičnije razdoblje austrijskog nastojanja da se odupre sili. Istovremeno Goebbels bilježi, kao da se ništa ne događa, gostovanja njemačkih opernih kuća u Austriji i kuka kako to košta mnogo novaca, ali je vrijedno truda, jer to toliko ljuti austrijskog kancelara.¹⁰⁶

104

Ibid, str. 431.

105

Goebbels je to zjurado popratio rečenicom: *So ach bald schwinden Schönheit und Gestalt!* (Ah, kako brzo nestaje ljepota i stas), Ibid., str. 433.

106

Ibid., 10. veljače, str.437.

Austrijski kancelar je istovremeno imao druge probleme, a Goebbels je točno znao koje. Hitler je, kako bi prisilio i austrijskog predsjednika da prihvati njemački ultimatum, 14. veljače na granici prema Austriji organizirao lažne vojne manevre, nakon čega je i Miklas povjerovao kako Austriji predstoji neposredna invazija. Slijedećeg dana provedena je rekonstrukcija austrijske vlade prema Hitlerovoj želji. Goebbels je istog dana dijabolično zabilježio: "Zagonetka oko Austrije se veselo nastavlja. To je vrlo dobro za nas. Možemo to dobro iskoristiti. Mi ne činimo ništa da bi pojasnili situaciju."¹⁰⁷

Reakcija Europe na "austrijsko-njemački sporazum" iz Berchtesgadena bio je upravo onakav kakav je Hitler predvidio. Francuzi su se tješili da od njega najviše štete imaju Talijani, a Chamberlain se odlučio za tradicionalnu politiku iščekivanja, što je rezultiralo ostavkom njegovog ministra vanjskih polova Antonya Edena. On se nije slagao s Chamberlainovom politikom približavanja Italiji, a ni s politikom prema Austriji.¹⁰⁸ O tome Goebbels piše: "Eden odlazi, Halifax vjerojatni nasljednik. To bi bilo dobro rješenje. Naredujem tisku da odstupanje Edena uopće ne komentira. To će ga najviše ljutiti.... Odjek Führerova govora u svijetu sada je odličan. Nekoliko upozoravajućih glasova u Parizu i Londonu. Ali i mnogi pozitivni. Prag pun straha, Beč pun olakšanja. Eden ne nailazi na sklonost tiska. Samo još gaženje i prijatelja i neprijatelja."¹⁰⁹

Austrijske naciste je sporazum iz Berchtesgadena potaknuo na demonstraciju svoje brojnosti i moći. U nekim austrijskim pokrajinama i gradovima kao u Salzburgu, Grazu, Linzu i Innsbrucku organizirali su velike skupove podrške *Reichu*. Pripadnici *Domovinskog fronta* odgovorili su protudemonstracijama.¹¹⁰ Goebbels je bio zadovoljan razvojem događaja, pa je zabilježio: "I u Beču, Grazu i Innsbrucku velike dojmjljive demonstracije nacista. To je tako krasno. Sad se situacija planski razvija dalje."¹¹¹ Ali o daljnjem razvoju Goebbels više ne bilježi ništa i tako čitavih mjesec dana, sve dok se u Austriji događa odlučujući sudbonosni politički rasplet.¹¹²

Iako je Arthur Seyss-Inquart, koji je kao nacist ušao u novu austrijsku vladu kao ministar unutrašnjih polova, pokušao umiriti situaciju na rubu građanskog rata, izazvao je nezadovoljstvo i nacista i pripadnika *Domovinskog fronta*. Austrijski kancelar nije vidio drugi izlaz već da za 13. ožujak ras-

107

Ibid., 15. veljače, str. 439.

108

L. Kardum, Geneza..., str. 84-85.

109

Die Tagebücher..., 22. veljače, str. 441.

110

L. Kardum, Geneza..., str. 90.

111

Die Tagebücher..., 22. veljače, str. 441.

112

Opširnije: L. Kardum, Geneza..., str. 90-98.; Guido Zernatto, *Die Wahrheit über Österreich*, New York-Toronto, 1938.

piše plebiscit s pitanjem želi li austrijski narod katoličku, nezavisnu, postojanu i autoritarnu Austriju. Sva predviđanja su govorila u korist nezavisnosti Austrije, od čak 68% do 75%. Hitler to, naravno, nije smio dozvoliti i zato su mnogi, poput bivšeg austrijskog vicekancelara princa Stahremberga, zaključili da objava plebiscita znači kraj kancelara Schuschnigga, a možda i kraj Austrije.¹¹³

Hitler je odmah dao nalog generalu Keitelu za pripremu hitne vojne intervencije u roku od 48 sati i nije se osvrtao na panična upozorenja svojih generala da je rok suviše kratak i da vojska nije spremna. To je bio još jedan u nizu njegovih krajnje rizičnih poteza, čega je Hitler itekako bio svjestan, pa je odahnuo kad je stigla poruka od Mussonija da Italija nema ništa protiv intervencije i obrane njemačkih sunarodnjaka u Austriji, a i Ribbentopova iz Londona da Velika Britanija neće intervenirati u obranu austrijskog suvereniteta. Austrijski kancelar je istovremeno dobio Hitlerov ultimativni zahtjev da u roku jednog sata mora otkazati plebiscit ili će snositi posljedice, a s obzirom na pokrete njemačke vojske prema austrijskoj granici, bilo je jasno o kojim se posljedicama radi. Austrijski politički vrh je svakako htio izbjeći prolijevanje germanske krvi, pa je podlegao pritisku *Reicha*. Plebiscit o nezavisnoj Austriji je otkazan, kancelar Schuschnigg je dao ostavku, formirana je nova vlada na čelu sa Seyss-Inquartom. Usprkos tome, njemačka vojska je 12. ožujka nimalo trijumfalno prešla austrijsku granicu. Glavnina motoriziranih jedinica je zbog kvarova na motorima zakrčila sve prometnice prema Beču pa je napredovanje vojske, s kojom je Hitler tako uspješno prijetio, bilo krajnje otežano i usporeno. Bez obzira na taj očiti debakl, mase su oduševljeno prihvatile pobjedničku stranu pa je nova austrijska vlada 13. ožujka, na sam dan kada je trebao biti održan Schuschniggov plebiscit, prihvatila prijedlog zakona kojim Austrija postaje jednom od njemačkih pokrajina. Iako se odluka o tome trebala donijeti za mjesec dana, 10. travnja na tajnom plebiscitu, novi austrijski ministar pravosuđa dr. Franz Hueber, koji je ujedno bio i Göringov šogor, izjavio je u ime vlade da je prihvaćanjem tog zakona ustvari već provedeno ujediničenje s Njemačkom. Austrijski predsjednik Miklas odbio je ratificirati taj dokument i prenio je sve svoje ovlasti na novog kancelara, čime je spasio svoju čast, ali Austriju ipak nije mogao spasiti.¹¹⁴

Sve te događaje Goebbels ostavlja bez komentara. Tek 4. travnja zapisuje zadnju bilješku o Austriji: "Führer je u Münchenu imao veličanstven uspjeh. 600 000 ljudi na ulicama. Engleska je priznala *Anschluss* Austrije. Kako i očekivano. Realna politika za razliku od Edenove.... Führer zahvaljuje austrijskoj legiji. To su i zaslužili. Veličanstven ulazak u Beč."¹¹⁵

113

Ibid.

114

Ibid.

115

Die Tagebücher..., str. 442.

Europa je vrlo brzo prihvatila *Anschluss* kao gotov čin, pogotovo što je 10. travnja okrunjen plebiscitom u kojem se 99,75% Austrijanaca izjasnilo za priključenje *Reichu*. Bez obzira što su Austrijanci u tom kratkom razdoblju već dobro upoznali rad Gestapa, pa se mnogi nisu na plebiscitu usudili izjašnjavati tajno, neosporno je bilo da se većina ipak izjasnila za priključenje Trećem Reichu. Ukidanje suvereniteta Austrije je time dobilo legitimitet, ali to je bio opasan presedan koji je Hitlerovoj Njemačkoj otvorio put za daljnju ekspanziju i u konačnici doveo do izbijanja Drugog svjetskog rata.

Literatura

- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918-1945*. Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes, Serie D (1937-1945), Bund I, Von Neurath zu Ribbentrop (September 1937- september 1938), Baden Baden 1950.
Bullock, Alan, *Hitler, Study in Tyranny*, Pelican Books, 1986.
- Bärsch, Claus-Ekkehard, *Erlösung und Vernichtung, Dr.Phil Joseph Goebbels, Zur Psyche und Ideologie eines jungen Nationalsozialisten 1923-1927*. Boer Verlag, München 1987.
- Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Sämtliche Fragmente*, Elke Frölich, Im Auftrag des Instituts für Zeitgeschichte und in Verbindung mit dem Bundesarchiv, Teil I, Aufzeichnungen 1924-1941., Band 1, 27. 6. 1924.-31. 12. 1930.; Band 2, 1. 1. 1931.-31. 12. 1936.; Band 3, 1. 1. 1937.-31. 12. 1939., K. G. Saur, München, New York, London, Paris 1987.
- Irving, David, *Goebbels, Mastermind of the Third Reich*, Parforce Ltd., London, 1996.
- Kardum, Livia, Geneza njemačko-austrijskih odnosa 1933-1938., *Međunarodne studije*, vol. 7, br.2/2007., str. 57-99.
- Maser, Werner, *Adolf Hitler, Legende-Mythos-Wirklichkeit*, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1978.
- Schuschnigg, Kurt, *Dreimal Österreich*, Thomas Verlag, Jakob Hegner in Wien, 1937.
- Shirer, William L., *Uspon i pad Trećeg Reicha*, Znanje, Zagreb, 1977.
- Toland, John, *Adolf Hitler*, Ballantine Books, New York, 1977.
- Taylor, A. J. P., *The Origins of the Second World War*, Penguin Books, London, 1985.
- Zernatto, Guido, *Die Wahrheit über Österreich*, Longmans, Green and co., New York-Toronto, 1938.

Summary

Austrian Issue in Joseph Goebbels' diaries

Joseph Goebbels perceived his diary as priceless historical document and chronicle of the Third Reich. This is just partly correct, considering the fact that by the enforcement of his political power and the importance of political events, his auto-censorship increased.

Namely, he failed to mention the most significant problems and his commentaries were so brief and fragmental that it is difficult to determine what they are referred to. However, based on suggestions referred to particular problems such as Austrian issue, some attitudes and guidelines of national-socialistic politics could be reconstructed and updated. His malicious, diabolic and even raffish attitudes towards people and events, illustrate the character of the past German policy and entire Nazi system

Key words: Joseph Goebbels' diary, Hitler, Schuschnigg, Papen, Ribbentrop, Stahremberg, Anschluss